

А. В. Зорницький,
М. Б. Сизоненко
м. Житомир

КОНОТАТИВНІ РЕАЛІЇ ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ У СКЛАДІ СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

У будь-якій розвиненій мові існують лексичні одиниці, які притаманні тільки цій мові і відсутні в інших мовах. Такі лексичні одиниці найчастіше є найменуваннями предметів і явищ, характерних для певної культури, аналогі яких відсутні в культурах інших країн. Термін "реалія" позначає, з одного боку, предмети матеріальної чи духовної культури, що є характерними для конкретного суспільства та виражають його своєрідність і колорит, а з іншого боку, – слова, що іменують ці предмети та явища. Так чи інакше, реалії завжди виступають як відображення національної самобутності народу.

Наукові проблеми, які пов'язані з визначенням поняття «реалія» та різними підходами до класифікації реалій за тими чи іншими ознаками неодноразово порушувались в роботах таких вітчизняних і зарубіжних перекладознавців, як Р. Зорівчак, Є. Верещагін, В. Костомаров, В. Виноградов та ін.

Особливо ретельне опрацювання цієї перекладознавчої категорії знаходимо в класичній праці болгарських перекладознавців С. Влахова та С. Флорина «Неперекладне в перекладі» (1980). Саме їм належить наступне визначення реалій: "Це слова і словосполучення, що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу і чужі для іншого" [2, с.438].

Пізніше Г.Д. Томахін, порівнюючи англійську (в її американському варіанті) та російську мови, увів поняття «денотативні реалії» та «конотативні реалії». Під «денотативними реаліями» дослідник розумів такі факти мови, які позначають предмети і явища, що характерні для даної культури і не мають відповідників у порівнюваній культурі [6]. Натомість терміном «конотативні реалії» він позначав предмети, які нічим не відрізняються від аналогічних предметів порівнюваних культур, але в даній культурі і мові отримують додаткові значення з огляду на певні культурно-історичні асоціації, що характерні лише для даної культури [4].

Таким чином, конотативна лексика – це лексика, яка співпадає за основними значеннями у культурах, що порівнюються, але різниться за культурно-історичними асоціаціями, додатковими значеннями, емоційним забарвленням тощо, які притаманні лише даній культурі. Розглянемо в якості прикладу конотативні значення англ. *baker's dozen* та укр. *бісова дюжина*. Для українця дане словосполучення переважно асоціюється з невдачею, з чимось негативним, але для американця – навпаки (вираз походить від

поширеної серед пекарів традиції додавати ще одну одиницю товару тим, хто замовляв одразу дюжину) [7].

В інших випадках у безеквівалентних одиниць розвивається додаткове конотативне значення. Так, англ. *Jim Crow bus* включає в себе не тільки значення 'окремий автобус для чорношкірих', але й негативну конотацію, оскільки *Jim Crow* – це презирлива назва афро-американців у расистів [3].

Як відомо, особливості історії та культури даного народу, його традиційні уявлення про певні предмети і явища тощо знаходять своє найповніше відображення у фразеологізмах. Фразеологізми ж, які містять у своєму складі слова-реалії, є тим більш потужним інструментом осмислення та «рубрикації» мовцем навколишньої дійсності. Реалії як показники локального колориту або конкретні прояви національної культури підсилюють лексичне значення фразеологізмів та більш яскраво ілюструють національно обумовлені особливості мислення мовців.

Матеріалом нашого дослідження є сучасні американські фразеологізми, які включають таку американську конотативну реалію, як *coffee*. Як відомо, американці займають одне з перших місць у світі за споживанням кави на душу населення. В установах та на підприємствах узаконені 1-2 перерви на каву (т. зв. *coffee break*) за робочий день. Кава по-американськи, *American coffee*, – це, як правило, не надто міцний напій з додаванням молока або його заміників (пор. укр. *кава американо*). Крім того, американці споживають багато розчинної кави, часто без кофеїну [1].

Популярність кави серед американців є історично обумовленою. За часів британського володарювання, ввіз чаю до американських колоній повністю контролювався британцями, а доходи від його продажу надходили в ненависну багатьом американцям королівську скарбницю. У зв'язку з високими податками та митними зборами чай став дуже дорогим, а тому в Америці процвітала чайна контрабанда з Голландії. Символічною подією в цьому вузькому аспекті американської історії стало т. зв. «Бостонське чаювання» (англ. *Boston Tea Party*) – акція протесту американських колоністів, що відбулася 16 грудня 1773 року у відповідь на дії британського уряду та в результаті якої в гавані м. Бостон був знищений вантаж чаю, який належав Англійській Ост-Індській компанії. «Чаювання» стало кульмінаційною подією в процесі тривалих протестів проти «Чайного закону», який був уведений британським парламентом в 1773. Американські колоністи протестували проти «Чайного закону» тому, що він порушував їх право бути оподаткованими тільки обраними ними представниками. Ця подія, фактично, стала початком Американської революції.

Крім того, британська культура споживання чаю була багато в чому чужою для колонізованої країни (особливо з огляду на те, що в тогочасній Америці вихідці з Англії не становили абсолютної більшості). З огляду на це, популярним гарячим напоєм стала кава, яка майже повністю витіснила чай, однак уживалася зовсім іншим чином, ніж у Європі. В американському розумінні кава не сприймалася як, скажімо, вранішній напій аристократів та багатих буржуа, міцний та ароматний, можна сказати, концентрований (пор.

т. зв. *кава еспресо*), що його п'ють з маленьких чашечок за бесідою у кав'ярні або після ситного обіду. Навпаки, кава «по-американському» являла собою підкреслено демократичний напій, який нерідко готували біля табірної багаття, пили з бляшаних кухлів, причому нерідко не після обіду, а, скоріше, запиваючи їжу, міцність американської кави була значно нижчою, а найбільшою популярністю користувалися не дорогі ексклюзивні сорти напою, а дешеві та широко доступні. Крім того, кавове дерево поширене в певних регіонах Північної Америки, а тому кавові зерна, на відміну від чаю, не треба було імпортувати здалеку.

Навіть сучасна культура вживання кави американцями відрізняється від європейської: кавові церемонії або довгі розмови за чашкою кави в Америці не прийняті, на те, щоб випити кави зазвичай витрачається не більше 5 хвилин. Американці майже завжди п'ють цей напій на ходу, по дорозі кудись. З певною долею перебільшення можна сказати, що сучасний американець майже завжди поспішає кудись із пластиковим стаканчиком кави в руці.

Відповідно до викладеного вище, конотативне забарвлення американських фразеологізмів, які включають компонент *coffee*, варіює залежно від того, про яку саме культуру споживання кави – європейську чи американську – йдеться у конкретному прикладі. Так, фразеологізми на кшталт *coffee hour* – ‘зустріч за чашкою кави (особливо жінок)’; *coffee klatch* – ‘(жіноча) компанія за кавовим столиком; розмови та плітки (за чашкою кави)’; *coffee house* – ‘теревенити, поширювати плітки’; *coffee cooler* – ‘людина, яка шукає легкого заробітку’ (пор. рос. *халявщик*) тощо передають відчутно негативне ставлення американських мовців до такого проведення часу. З іншого боку, зустрічаємо цілий ряд прикладів, у яких кава (особливо з випічкою, яка подається до неї) фігурує як базовий продукт харчування, що, на нашу думку, ілюструє специфічно американське розуміння ролі цього напою в житті людини: *coffee and cake* – ‘мінімальна сума грошей на прожиття’; *coffee-and-cake-job* – ‘бізнес, що дає мінімально необхідний прибуток, робота з низькою заробітною платнею’ (пор. укр. *заробляти на шматок хліба*, рос. *зарабатывать на черный хлеб*); *coffee-and-cake-time* – ‘момент, коли необхідно терміново роздобути грошей’ тощо.

Як бачимо, досліджувані нами фразеологізми, що включають лексему *coffee*, щоразу виявляють досить чіткі та однозначні особливості значення, залежно від того, у якій саме конотативній площині вищезгадана лексема переважно мислиться мовцями. Це ще раз вказує на важливість виокремлення реалій такого типу та їх подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Англо-русский лингвострановедческий словарь «Американа» / Americana English-Russian Encyclopedic Dictionary Смоленск: Полиграмма, 1996. – 1420 с.

2. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе (реалии) // Мастерство перевода. – М., 1970. – С.433 – 454.

3. Леонтович О. А., Шейгал Е.И. Жизнь и культура США: лингвострановедческий словарь / О. А. Леонтович – Волгоград: Станица, 2000.

4. Соломаха А. В. Лексика, яка вербалізує етнореалії в сучасній німецькій мові: культурологічний аспект // Сучасні дослідження з іноземної філології. Зб. наук. праць. Вип. 3. / Ред. Фабіан М.П. – Ужгород: ПП Піголіцин П.Ю., 2005. – С.242–251.

5. Теля В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. / В. Н. Теля – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.

6. Томахин Г. Д. Америка через американизмы / Г. Д. Томахин – М.: Высшая школа, 1982. – 256 с.

The Free Dictionary. Idioms [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://idioms.thefreedictionary.com/>